

ΗΜΕΡΙΔΑ
«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ»
(Θεσσαλονίκη, 16-12-2009)

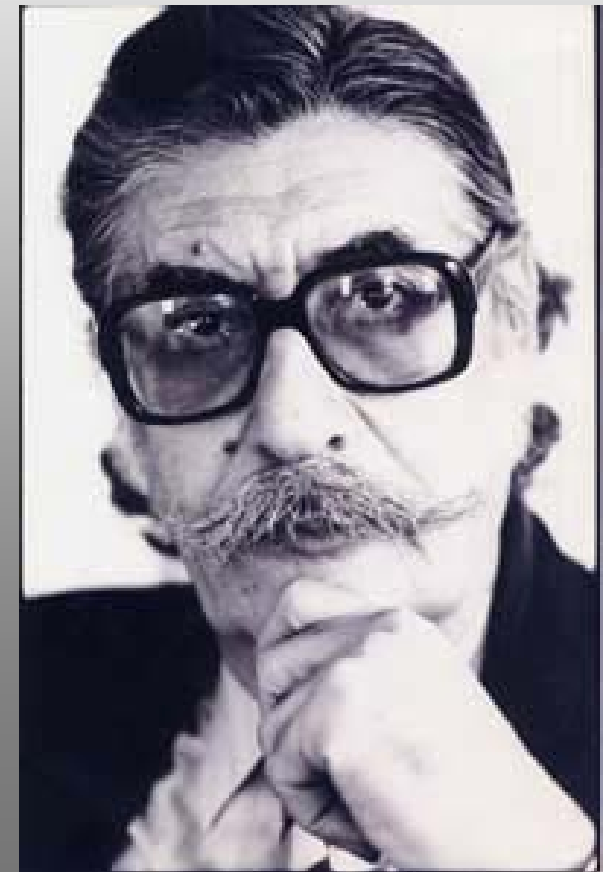
Ν. ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, “ΠΟΙΗΣΗ 1948”
Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ, “ΣΤΟΝ ΝΙΚΟ Ε...1949”

Εισαγωγικό Σημείωμα

Αναστασία Βακαλούδη
Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων
Δυτικής Θεσσαλονίκης
<http://users.sch.gr/avakalou>

**N. ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ,
“ΠΟΙΗΣΗ 1948”**

**M. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ,
“ΣΤΟΝ ΝΙΚΟ Ε... 1949”**

«Ποίηση 1948»

Τούτη εποχή
του εμφυλίου σπαραγμού
δεν είναι εποχή
για ποίηση
κι άλλα παρόμοια
σαν πάει κάτι
να γραφεί
είναι
ως αν
να γράφονταν
από την άλλη μεριά
αγγελτηρίων θανάτου
γι αυτό και
τα ποιήματά μου
είναι τόσο πικραμένα
(και πότε άλλωστε- δεν ήσαν;)
κι είναι
-προ πάντων-
και
τόσο
λίγα

N. Εγγονόπουλος
«ΕΛΕΥΣΙΣ», 1948

«Στον Νίκο Ε...1949»

Φίλοι
Που φεύγουν
Που χάνονται μια μέρα
Φωνές
Τη νύχτα
Μακρινές φωνές
Μάνας τρελής στους έρημους
δρόμους
Κλάμα παιδιού χωρίς απάντηση
Ερείπια
Σαν τρυπημένες σάπιες σημαίες
Εφιάλτες,
Στα σιδερένια κρεβάτια
Όταν το φως λιγοστεύει
Τα ξημερώματα.
(Μα ποιος με πόνο θα μιλήσει
για όλα
αυτά;)

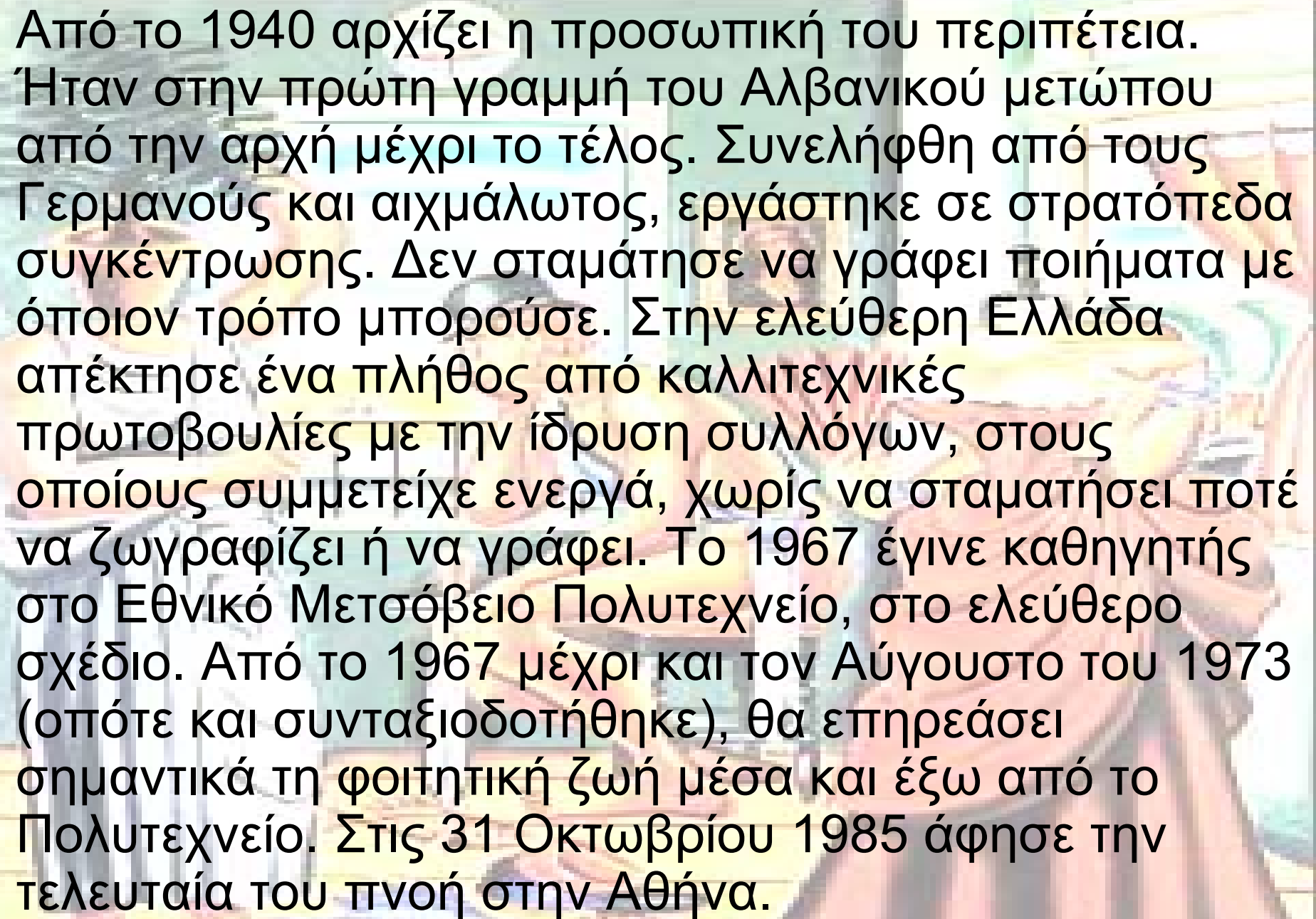
M. Αναγνωστάκης
«ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΙΣ», 1949

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Γεννήθηκε στις 21 Οκτωβρίου του 1907 στην Αθήνα. Ο πατέρας του Παναγιώτης ήταν Κωνσταντινουπόλιτης και ασκούσε το επάγγελμα του εμπόρου. Από το 1923 (σε ηλικία 12 χρόνων) μέχρι το 1927 φοίτησε εσωτερικός σε ένα Λύκειο στο Παρίσι, όπου διδάχθηκε και την κλασική γαλλική ποίηση. Το 1924, το μανιφέστο του Αντρέ Μπρετόν θα επηρεάσει και τον Εγγονόπουλο.

Το 1927 επέστρεψε στην Ελλάδα για να υπηρετήσει τη θητεία του. Εργάστηκε αρχικά ως σχεδιαστής εξωφύλλων σε περιοδικά και το 1932 γράφτηκε στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, με δάσκαλο τον Κωνσταντίνο Παρθένη. Παράλληλα, μαζί με τον Γιάννη Τσαρούχη, φοίτησε και στο καλλιτεχνικό εργαστήριο του Φώτη Κόντογλου. Την ίδια εποχή άρχισε να δημοσιεύει και τις πρώτες του ποιητικές συλλογές (είναι επηρεασμένος αρχικά από τον Σολωμό και τον Μπωντλαίρ). Από τότε ξεκινά και ο διασυρμός της ποίησής του. Πολλά περιοδικά και εφημερίδες, ελληνικές και ξένες, παρωδούσαν τα ποιήματά του με εξευτελιστικά στο τέλος σχόλια. Το 1939 οργάνωσε και την πρώτη έκθεση των έργων του στη ζωγραφική.

Από το 1940 αρχίζει η προσωπική του περιπέτεια. Ήταν στην πρώτη γραμμή του Αλβανικού μετώπου από την αρχή μέχρι το τέλος. Συνελήφθη από τους Γερμανούς και αιχμάλωτος, εργάστηκε σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Δεν σταμάτησε να γράφει ποιήματα με όποιον τρόπο μπορούσε. Στην ελεύθερη Ελλάδα απέκτησε ένα πλήθος από καλλιτεχνικές πρωτοβουλίες με την ίδρυση συλλόγων, στους οποίους συμμετείχε ενεργά, χωρίς να σταματήσει ποτέ να ζωγραφίζει ή να γράφει. Το 1967 έγινε καθηγητής στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, στο ελεύθερο σχέδιο. Από το 1967 μέχρι και τον Αύγουστο του 1973 (οπότε και συνταξιοδοτήθηκε), θα επηρεάσει σημαντικά τη φοιτητική ζωή μέσα και έξω από το Πολυτεχνείο. Στις 31 Οκτωβρίου 1985 άφησε την τελευταία του πνοή στην Αθήνα.

Έργα του: - *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν* - *Τα κλειδοκύμβαλα της ζωής* - *Έπτά ποιήματα* - *Έλευσις* - *Εν ανθρωπώ έλληνι λόγω* κ.ά. Επίσης μετέφρασε πολλά έργα ξένων ποιητών.

Βαθύτατα πνευματικός άνθρωπος ο Νίκος Εγγονόπουλος, δεν ήταν μόνον ζωγράφος και ποιητής, αλλά και αληθινός στοχαστής. Παθιασμένος με τον υπερρεαλισμό μάς κληρονόμησε ένα διαχρονικό έργο μιας αποκλειστικά δικής του ατμόσφαιρας.

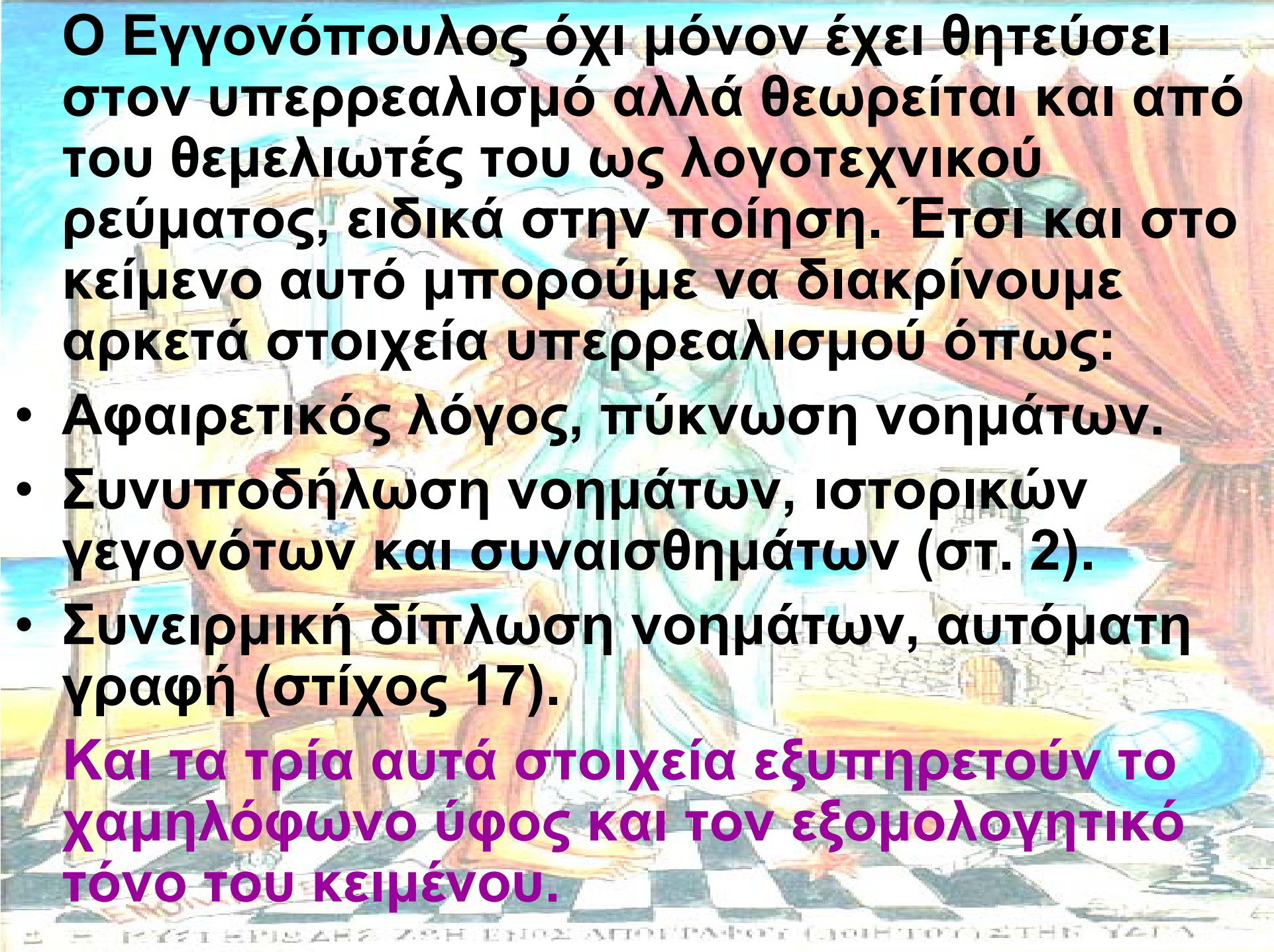
Το έργο του Εγγονόπουλου αντιμετώπισε αρνητικές αντιδράσεις που έφτασαν τα όρια του εμπαιγμού και της κατασυκοφάντησης. Μοναδικός συμπαραστάτης του υπήρξε ο επίσης υπερρεαλιστής Α. Εμπειρικός. Ο ίδιος στάθηκε ακλόνητος στην κακία και την επιπόλαια άγνοια, παρ' όλη την πίκρα που ένοιωσε.

Στη ζωγραφική, δάσκαλοί του ήταν ο Κ. Παρθένης και ο Φ. Κόντογλου, άνθρωποι στους οποίους ο Εγγονόπουλος αναφερόταν πάντοτε με θαυμασμό. Ο ίδιος έλεγε: "Ως είμαι ζωγράφος το επάγγελμα και θεωρώ άλλωστε την ποίηση σαν ζήτημα εντελώς προσωπικό".

«ΠΟΙΗΣΗ 1948»

**Ν. Εγγονόπουλος- Βασικά
χαρακτηριστικά της ποίησης του**

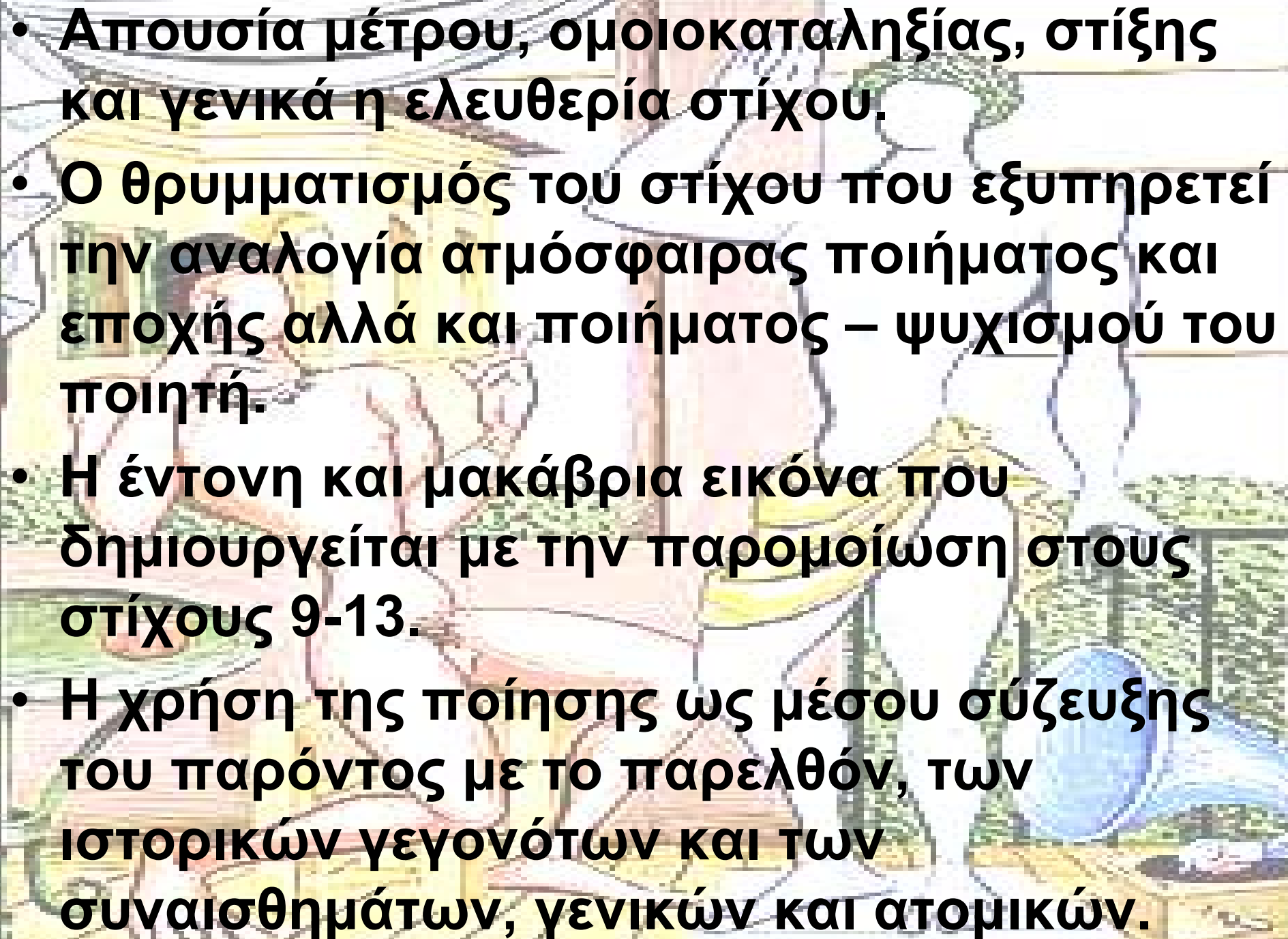
- **Επιρροή από το κίνημα του υπερρεαλισμού.**
- **Τα ποιήματά του διαθέτουν χιούμορ, ταυτόχρονα όμως πικρία.**
- **Λόγος απλός / λιτός / καθημερινός.**

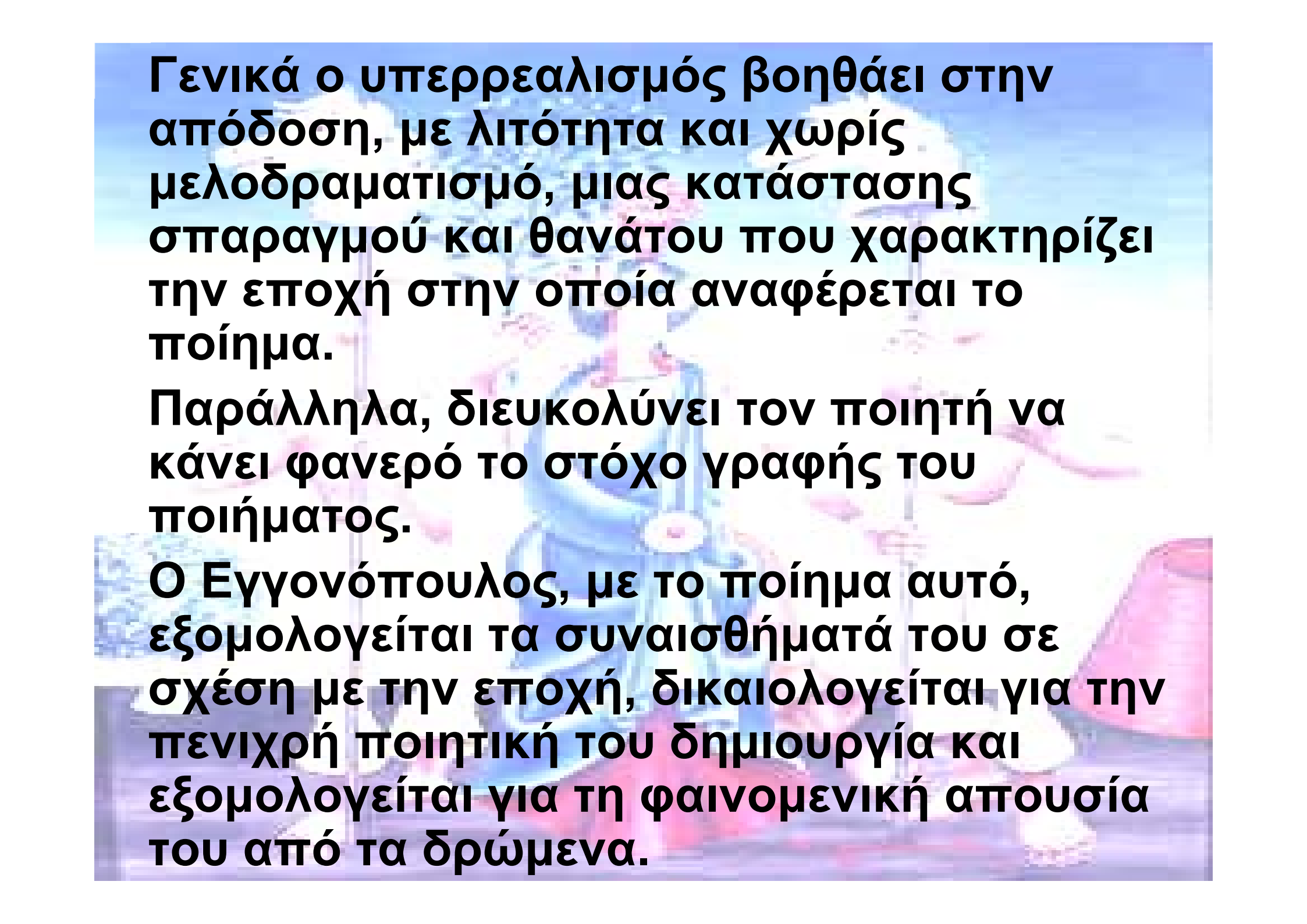

Ο Εγγονόπουλος όχι μόνον έχει θητεύσει στον υπερρεαλισμό αλλά θεωρείται και από του θεμελιωτές του ως λογοτεχνικού ρεύματος, ειδικά στην ποίηση. Έτσι και στο κείμενο αυτό μπορούμε να διακρίνουμε αρκετά στοιχεία υπερρεαλισμού όπως:

- Αφαιρετικός λόγος, πύκνωση νοημάτων.
- Συνυποδήλωση νοημάτων, ιστορικών γεγονότων και συναισθημάτων (στ. 2).
- Συνειρμική δίπλωση νοημάτων, αυτόματη γραφή (στίχος 17).

Και τα τρία αυτά στοιχεία εξυπηρετούν το χαμηλόφωνο ύφος και τον εξομολογητικό τόνο του κειμένου.

-
- **Απουσία μέτρου, ομοιοκαταληξίας, στίξης και γενικά η ελευθερία στίχου.**
 - **Ο θρυμματισμός του στίχου που εξυπηρετεί την αναλογία ατμόσφαιρας ποιήματος και εποχής αλλά και ποιήματος – ψυχισμού του ποιητή.**
 - **Η έντονη και μακάβρια εικόνα που δημιουργείται με την παρομοίωση στους στίχους 9-13.**
 - **Η χρήση της ποίησης ως μέσου σύζευξης του παρόντος με το παρελθόν, των ιστορικών γεγονότων και των συναισθημάτων, γενικών και ατομικών.**

Γενικά ο υπερρεαλισμός βοηθάει στην απόδοση, με λιτότητα και χωρίς μελοδραματισμό, μιας κατάστασης σπαραγμού και θανάτου που χαρακτηρίζει την εποχή στην οποία αναφέρεται το ποίημα.

Παράλληλα, διευκολύνει τον ποιητή να κάνει φανερό το στόχο γραφής του ποιήματος.

Ο Εγγονόπουλος, με το ποίημα αυτό, εξομολογείται τα συναισθήματά του σε σχέση με την εποχή, δικαιολογείται για την πενιχρή ποιητική του δημιουργία και εξομολογείται για τη φαινομενική απουσία του από τα δρώμενα.

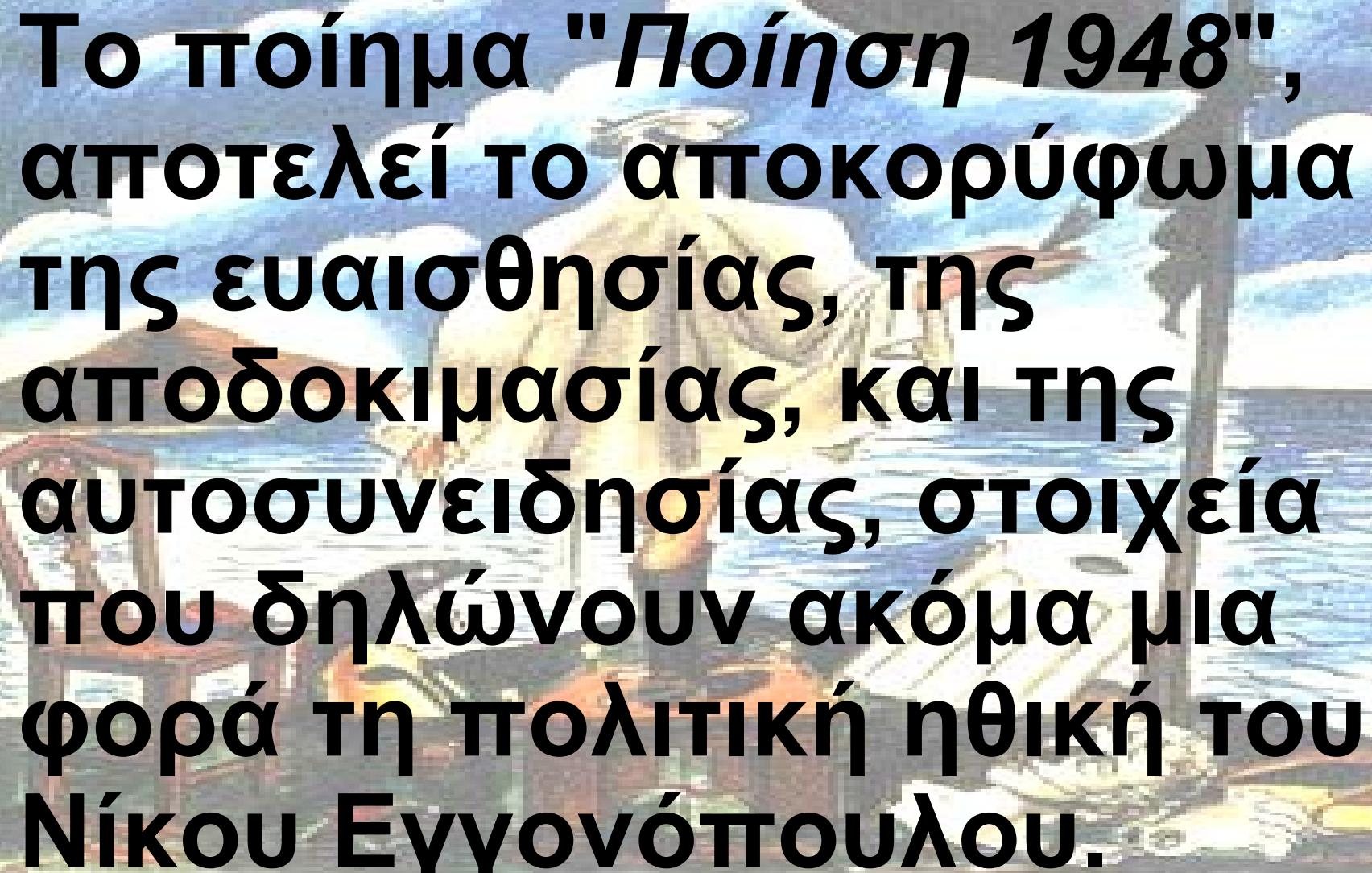
**Ν.
Εγγονόπουλου,
«ΕΜΦΥΛΙΟΣ»**

Θεματικός πυρήνας του ποιήματος

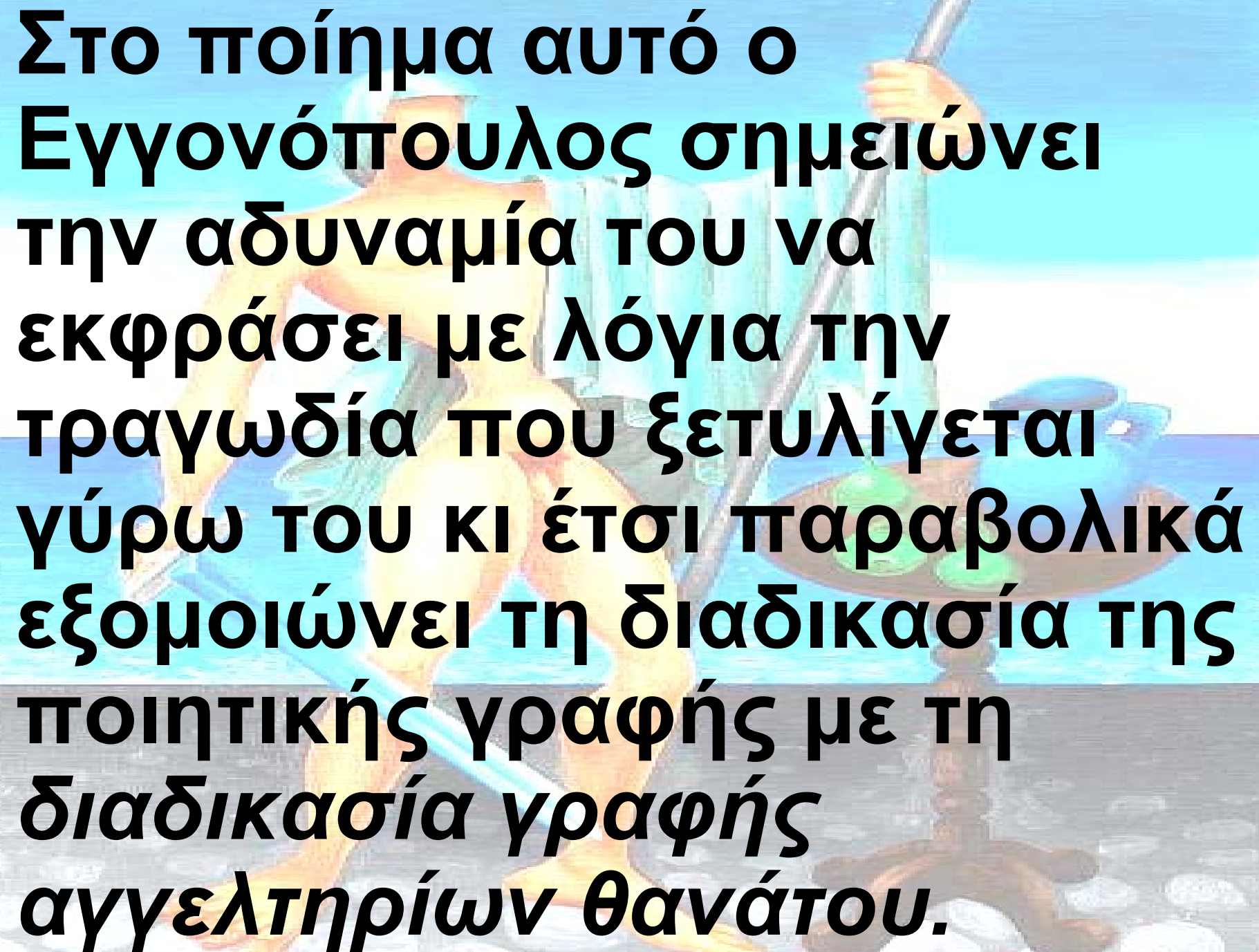
Ο Εγγονόπουλος γράφει το ποίημα αυτό το 1948, στην κορύφωση του εμφυλίου πολέμου, εποχή όπου κυριαρχεί ο θάνατος και ο σπαραγμός.

Το ποίημα αναφέρεται στο χρέος των ποιητών και των πνευματικών ανθρώπων, γενικότερα, απέναντι στις επιταγές της πραγματικότητας.

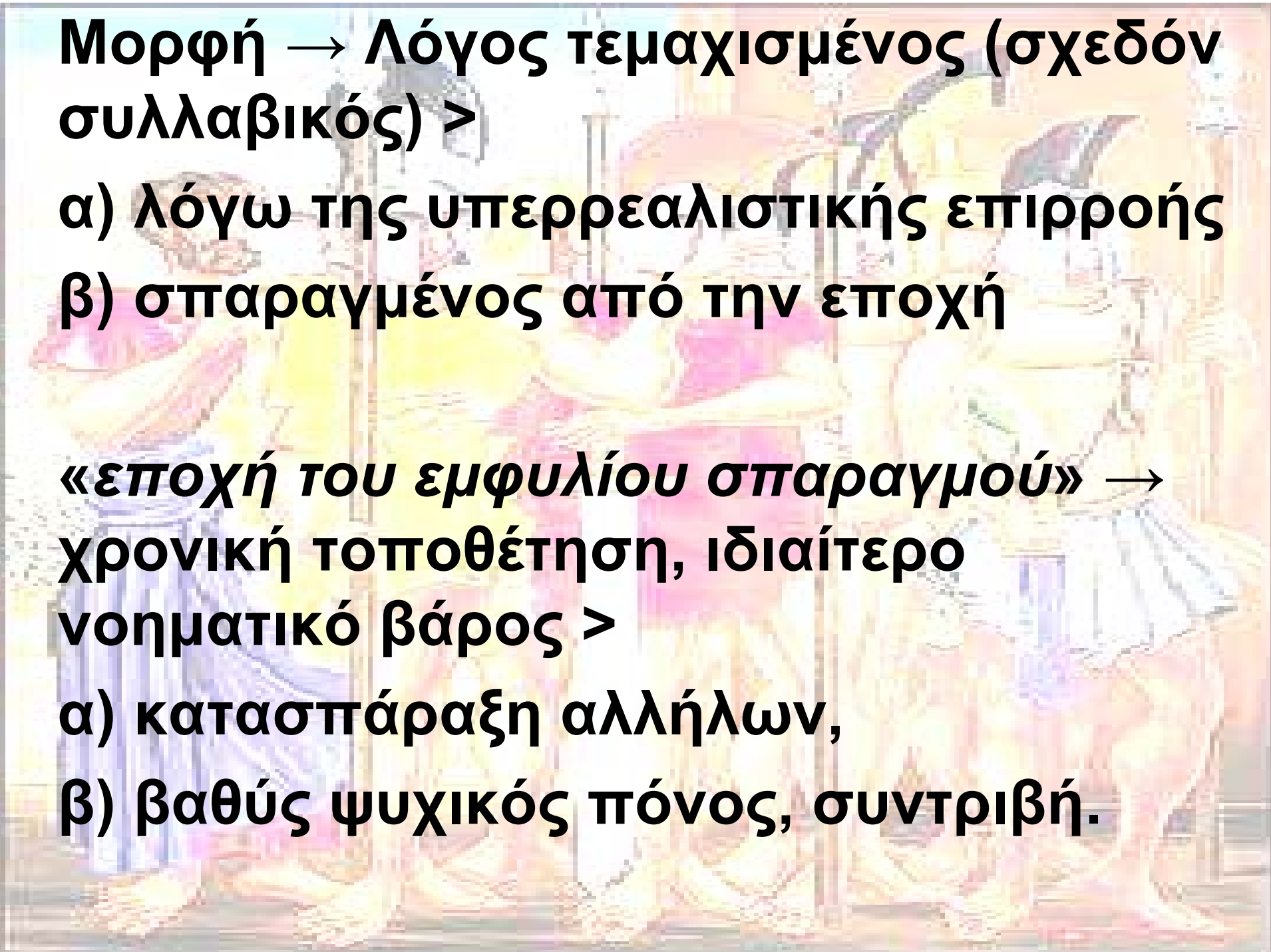
Ο Εγγονόπουλος εκφράζει την αδυναμία του να ανταποκριθεί στο χρέος του απέναντι στην εποχή και την τέχνη του, λόγω των τραγικών συνθηκών της εμφύλιας διαμάχης.

A painting depicting a man in a white coat, possibly a doctor or a scientist, standing on the deck of a ship. He is looking out towards the sea. The scene is set on a ship's deck with a railing and a large structure in the background. The sky is blue with white clouds, and the sea is a deep blue. The overall style is that of a classical or modernist painting.

Το ποίημα "*Ποίηση 1948*", αποτελεί το αποκορύφωμα της ευαισθησίας, της αποδοκιμασίας, και της αυτοσυνειδησίας, στοιχεία που δηλώνουν ακόμα μια φορά τη πολιτική ηθική του Νίκου Εγγονόπουλου.

**Στο ποίημα αυτό ο
Εγγονόπουλος σημειώνει
την αδυναμία του να
εκφράσει με λόγια την
τραγωδία που ξετυλίγεται
γύρω του κι έτσι παραβολικά
εξομοιώνει τη διαδικασία της
ποιητικής γραφής με τη
διαδικασία γραφής
αγγελτηρίων θανάτου.**

Μορφή → Λόγος τεμαχισμένος (σχεδόν συλλαβικός) >

α) λόγω της υπερρεαλιστικής επιρροής

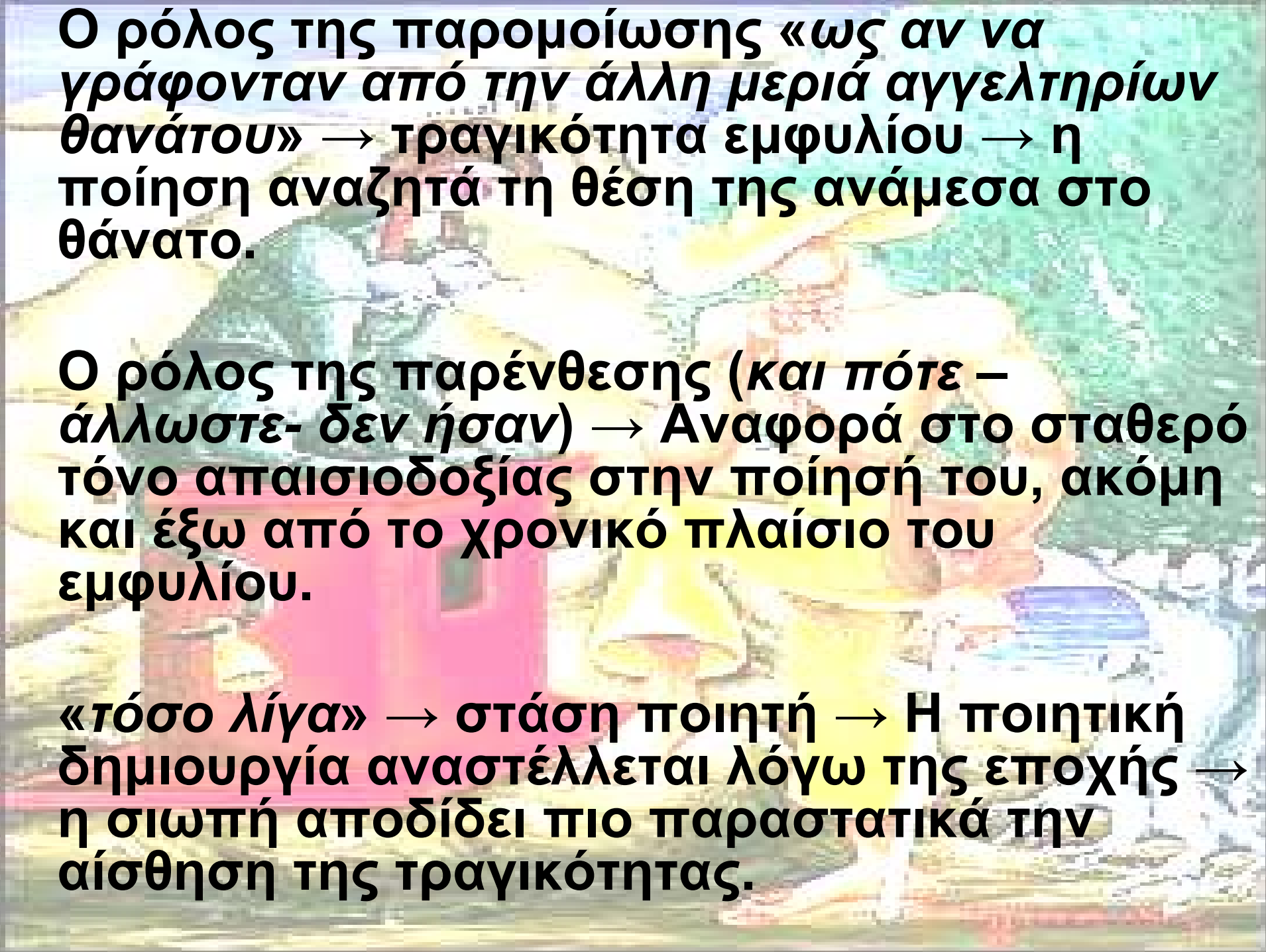
β) σπαραγμένος από την εποχή

«εποχή του εμφυλίου σπαραγμού» →

χρονική τοποθέτηση, ιδιαίτερο νοηματικό βάρος >

α) κατασπάραξη αλλήλων,

β) βαθύς ψυχικός πόνος, συντριβή.

Ο ρόλος της παρομοίωσης «ως αν να γράφονταν από την άλλη μεριά αγγελτηρίων θανάτου» → τραγικότητα εμφυλίου → η ποίηση αναζητά τη θέση της ανάμεσα στο θάνατο.

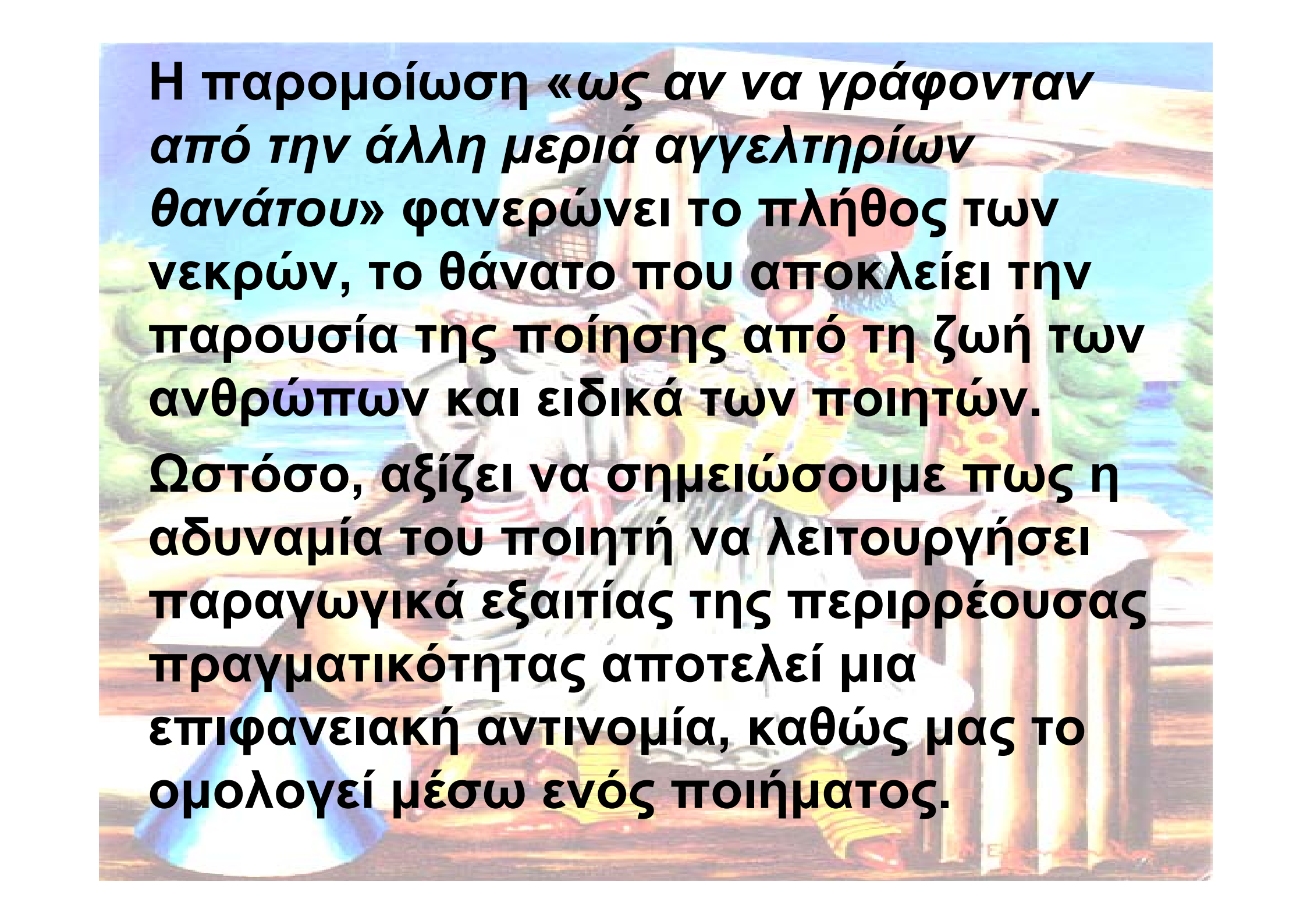
Ο ρόλος της παρένθεσης (και πότε – άλλωστε- δεν ήσαν) → Αναφορά στο σταθερό τόνο απαισιοδοξίας στην ποίησή του, ακόμη και έξω από το χρονικό πλαίσιο του εμφυλίου.

«τόσο λίγα» → στάση ποιητή → Η ποιητική δημιουργία αναστέλλεται λόγω της εποχής → η σιωπή αποδίδει πιο παραστατικά την αίσθηση της τραγικότητας.

Βασικές γραμμές

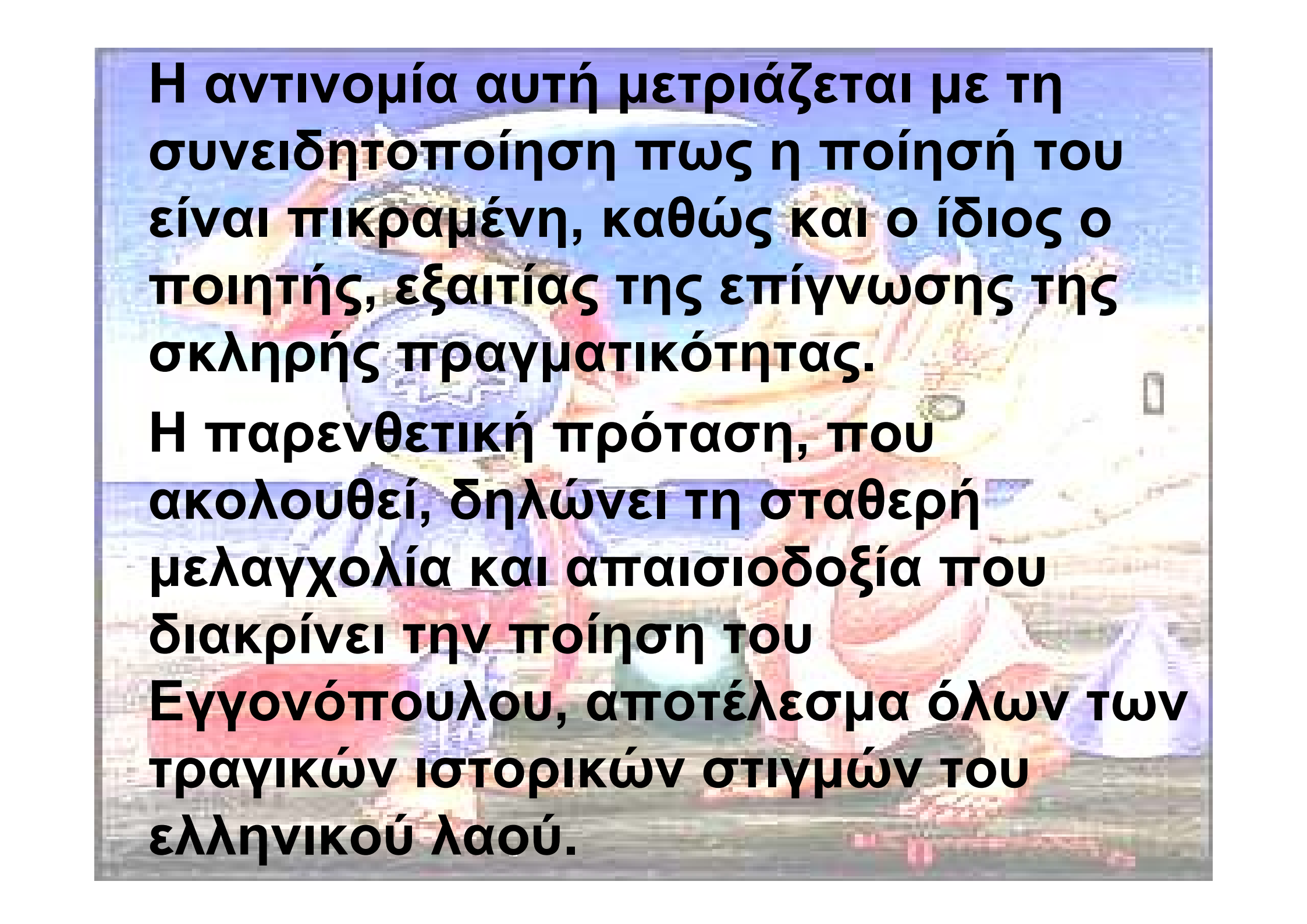
Στο ποίημα του Εγγονόπουλου «Ποίηση 1948», με τη χρονολογία στον τίτλο, αλλά και με τη σαφή αναφορά στην αρχή του ποιήματος τονίζεται η εποχή, καθώς και το δράμα του ελληνικού λαού από τη φρίκη του εμφυλίου πολέμου. Πρόκειται για μια εποχή αντιποιοτική, καθώς κυριαρχεί ο θάνατος και ο σπαραγμός.

Ο ποιητής νιώθει την ανάγκη να απολογηθεί για την ποιητική στειρότητα και δυστοκία που τον διακρίνει. Απολογείται τόσο απέναντι στην ποίησή του, όσο και απέναντι στον ίδιο του τον εαυτό. Η εποχή είναι απαγορευτική τόσο για την ποίηση όσο και για τις υπόλοιπες μορφές της τέχνης.

Η παρομοίωση «ως αν να γράφονταν από την άλλη μεριά αγγελτηρίων θανάτου» φανερώνει το πλήθος των νεκρών, το θάνατο που αποκλείει την παρουσία της ποίησης από τη ζωή των ανθρώπων και ειδικά των ποιητών.

Ωστόσο, αξίζει να σημειώσουμε πως η αδυναμία του ποιητή να λειτουργήσει παραγωγικά εξαιτίας της περιρρέουσας πραγματικότητας αποτελεί μια επιφανειακή αντινομία, καθώς μας το ομολογεί μέσω ενός ποιήματος.

Η αντινομία αυτή μετριάζεται με τη συνειδητοποίηση πως η ποίησή του είναι πικραμένη, καθώς και ο ίδιος ο ποιητής, εξαιτίας της επίγνωσης της σκληρής πραγματικότητας.

Η παρενθετική πρόταση, που ακολουθεί, δηλώνει τη σταθερή μελαγχολία και απαισιοδοξία που διακρίνει την ποίηση του Εγγονόπουλου, αποτέλεσμα όλων των τραγικών ιστορικών στιγμών του ελληνικού λαού.

Το ποίημα ολοκληρώνεται με την πικρία που νιώθει ο ποιητής για την ολοένα φθίνουσα ποιητική παραγωγή του, στοιχείο που αισθητοποιείται και μέσα από τους τρεις τελευταίους στίχους που αποτελούνται ο καθένας από μία και μόνο λέξη.

Ο Εγγονόπουλος εκφράζει μια παραίτηση, μια πίκρα, αδυναμία ανταπόκρισης στο χρέος του ποιητή, λόγω των συνθηκών του εμφυλίου πολέμου.

Ο θάνατος λειτουργεί απαγορευτικά ως προς την επιτέλεση του χρέους του ποιητή.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1925. Σπούδασε Ιατρική και ειδικεύτηκε ως ακτινολόγος στη Βιέννη (1955-1956). Άσκησε το επάγγελμα του ακτινολόγου στη Θεσσαλονίκη και το 1978 μετεγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Για την πολιτική του δράση στο φοιτητικό κίνημα φυλακίστηκε στο διάστημα 1948-1951, ενώ το 1949 καταδικάστηκε σε θάνατο από έκτακτο στρατοδικείο.

Εμφανίστηκε στα γράμματα από το περιοδικό *Πειραϊκά Γράμματα* (1942) και το φοιτητικό περιοδικό *Ξεκίνημα* (1944), του οποίου διετέλεσε και αρχισυντάκτης, από το τεύχος 1 (15 Φεβρ. 1944) μέχρι και το 11-12 (1 και 15 Οκτ. 1944).

Δημοσίευσε ποιήματα και κριτικά σημειώματα σε πολλά περιοδικά, ενώ είχε και πυκνή παρουσία στην εφημερίδα *Αυγή*, με κείμενα για θέματα λογοτεχνικά και πολιτικά. Εξέδωσε το περιοδικό *Κριτική* (Θεσσαλονίκη, 1959-1961), υπήρξε μέλος της εκδοτικής ομάδας των *Δεκαοκτώ κειμένων* (1970), των *Νέων Κειμένων* και του περιοδικού *Η Συνέχεια* (1973).

Ποιήματά του μεταφράστηκαν στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά. Ακόμη, ποιήματά του μελοποίησαν ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Θάνος Μικρούτσικος, η Αγγελική Ιονάτου και ο Μιχάλης Γρηγορίου.

Εργογραφία

- Εποχές, Θεσσαλονίκη, (ιδιωτ. έκδοση), 1945, σελ. 32.
- Εποχές 2, Σέρρες, (διωτ. έκδοση), 1948, σελ. 24.
- Εποχές 3, Θεσσαλονίκη, (ιδιωτ. έκδοση), 1954, σελ. 16.
- Τα Ποιήματα (1941-1956): [Εποχές - Εποχές 2 - Παρενθέσεις, Εποχές 3 - Η Συνέχεια 2], Αθήνα, (ιδιωτ. έκδοση), 1956.
- Η Συνέχεια 3, Θεσσαλονίκη, (ιδιωτ. έκδοση), 1962, σελ. 32.
- Υπέρ και Κατά, Θεσσαλονίκη, Α.Σ.Ε., 1965, σελ. 112.
- Τα Ποιήματα (1941-1971): [Εποχές - Εποχές 2 - Παρενθέσεις - Εποχές 3 - Η Συνέχεια - Η Συνέχεια 3 - Ο στόχος], Θεσσαλονίκη, (ιδιωτ. έκδοση), 1971, Αθήνα, Πλειάς, 1976, Αθήνα, Στιγμή, 1985, Αθήνα, Νεφέλη, 2000, σελ. 192.
- Αντιδογματικά, Άρθρα και Σημειώματα (1946-1977), Αθήνα, Πλειάς, 1978, Αθήνα, Στιγμή, 1985, σελ. 232.
- Το περιθώριο '68-69, Αθήνα, Πλειάς, 1979, Αθήνα, Στιγμή, 1985, Αθήνα, Νεφέλη, 2000, σελ. 48.
- Μανούσος Φάσσης, Παιδική Μούσα (Τραγούδια για την προσχολική και σχολική ηλικία), Αθήνα, Αμοργός, 1980.
- Υ.Γ., Αθήνα, (ιδιωτ. έκδοση), 1983, Αθήνα, Νεφέλη, 1992, σελ. 40.
- Τα Συμπληρωματικά, (Σημειώσεις κριτικής), Αθήνα, Στιγμή, 1985, σελ. 176.
- Ο ποιητής Μαούσος Φάσσης. Η ζωή και το έργο του. Μια πρώτη απόπειρα κριτικής προσέγγισης, Αθήνα, Στιγμή, 1987, 1996, σελ. 144.
- Η χαμηλή φωνή. Τα λυρικά μιας περασμένης εποχής στους παλιούς ρυθμούς - μια προσωπική ανθολογία του Μανόλη Αναγνωστάκη, Αθήνα, Νεφέλη, 1990, σελ. 224.

Μεταφράσεις

In English:

- **Poems. [tr. by]: Philip Ramp. Beeston, Shoestring Press, 1998, pp. 103.**
- **In Spanish:**
- **Los Poemas (1941-1971) [tr. by]: Alfonso Silvan. Madrid, Ediciones Clasicas, 1996, pp. 309.**
- **Seleccion poetica, [tr. by]: Manuel Gonzalez Rincon. Fin de Siglo, 11 (Marzo 1985), pp. 26-28 & 37-38.**
- **Diez poemas. [tr. by]: Alfonso Silvan Rodriguez. Cervantes, 1 (1986), pp. 58-77.**
- **Seleccion de poemas de... [tr. by]: Manuel Gonzalez Rincon. Alor Novissimo, 16,17,18 (Octubre 1988-Junio 1989), pp. 89-93.**

In Italian:

- **Poesie di. [tr. by]: Paola Minucci. [s. l.]: Milella, 1978.**

In Greek- Italian:

- **Poesie. [tr. by]: Vincenzo Orsina. Milano: Crocetti Editore, 1997, pp. 247.**

In Serbocratian:

- **Manolis Anagnostakis. Brodolom [tr. by]: Zoran Mutic. Titograd: Univerzitetska Rijec, 1990, pp. 48.**
- **Pesme [tr. by]: Kseni Maritski Gatsanski. Smederevo: Smederevska Pesmitska Jesen, 1997, pp. 163.**

In Greek-French:

- **Les poemes: (1941-1971). [tr. by]: Xavier Bordes.Bruxelles: Le cri, pp. 270.**

In Greek - German:

- **Balladen [tr. by]: Niki Eideneier. Koln: Romiosini, 1987, pp. 288.**

«ΣΤΟΝ ΝΙΚΟ Ε...1949»

Μ. Αναγνωστάκης - Βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης του

- **Η ποίησή του είναι έντονα πολιτική.**
- **Χαρακτήρας εξομολογητικός, επεξεργάζεται ποιητικά μνήμες και βιώματα.**
- **Η ειρωνεία.**
- **Ο τόνος της ποίησής του είναι απαισιόδοξος, αιχμηρός και διδακτικός.**
- **Η κυριολεξία, η ακριβολογία, η χρήση του καθημερινού λεξιλογίου.**

Θεματικός πυρήνας του ποιήματος

Ο ποιητής αντιμετώπις με το χρέος του → να καταγγέλλει, να προβληματίζει και να αφυπνίζει την κοινή γνώμη.

- Το ποίημα δομείται πάνω σε τέσσερα ουσιαστικά (*φίλοι, φωνές, ερείπια, εφιάλτες*).
- Παραστατικότητα → κλίμα απόγνωσης, φρίκης, θανάτου, εφιαλτικών εικόνων καταστροφής, αλλά σε τόνο χαμηλό και πικρό.
- Ρόλος παρομοίωσης «*Σαν τρυπημένες σάπιες σημαίες*» → χρεοκοπία των ιδανικών.
- Καταληκτήριος στίχος σε παρένθεση → Η φωνή του ποιητή → Ο κοινωνικός ρόλος που καλείται να διαδραματίσει.

Ο βασικός στόχος του Αναγνωστάκη είναι να δώσει με το κείμενό του μια ξεκάθαρη και ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα.

Κατά συνέπεια, κάθε εκφραστικό μέσο στο κείμενο εξυπηρετεί αυτόν το στόχο.

Τον ίδιο λοιπόν ρόλο επιτελεί και η γλώσσα, οι συγκεκριμένες λέξεις, ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται ο ποιητής.

Ο λόγος χρησιμοποιείται από τον Αναγνωστάκη ώστε να αποδοθεί με πληρότητα το κλίμα της καταστροφής, του πόνου και της οδύνης που κυριαρχεί στην Ελλάδα εκείνη την εποχή.

Σύγκριση των δύο ποιημάτων

Ποιητικός διάλογος γύρω από τη σχέση της ποίησης με την ιστορική πραγματικότητα

Ο τίτλος του ποιήματος του Αναγνωστάκη, *Στον Νίκο Ε.*, η χρονολογία έκδοσής του (1949), ο ακρωτηριασμένος λόγος και το θεματικό κέντρο του ποιήματος (εμφύλιος πόλεμος) συνηγορούν στη διαπίστωση ότι απευθύνεται στο Ν. Εγγονόπουλο. Ο ίδιος ο Αναγνωστάκης, βέβαια, αρνείται ότι πρόκειται για απάντηση στον Εγγονόπουλο, αλλά αναφέρεται σ' έναν νεκρό φίλο του και συναγωνιστή. Στοιχείο που επιτείνει την άποψη ότι πρόκειται για απάντηση είναι και ο στίχος σε παρένθεση, που δείχνει την πρόθεση από μέρους του Αναγνωστάκη για έναν ευρύτερο ποιητικό διάλογο. Υπό το πρίσμα αυτό μπορούμε πράγματι να θεωρήσουμε το ποίημα του Αναγνωστάκη ως απάντηση στον Εγγονόπουλο.

Ομοιότητες υπάρχουν ως προς το κοινό ιστορικό πλαίσιο και τη συμφωνία για την τραγικότητα της εποχής, αξιοσημείωτες είναι και οι ομοιότητες στην τεχνική των δύο κειμένων (ελεύθερος στίχος, ελάχιστη στίξη κ.λπ).

Ως προς τη μορφή:

- ο λόγος είναι τεμαχισμένος, η διατύπωση ελλειπτική, ενώ χαρακτηρίζεται από λιτότητα εκφραστικών μέσων
- ο στίχος είναι ανισοσύλλαβος και ανομοιοκατάληκτος
- η στίξη είναι σχεδόν απύσχα
- δίνονται φράσεις – στίχοι σε παρενθέσεις.

Ως προς το περιεχόμενο:

Και τα δύο ποιήματα πραγματεύονται το ίδιο θέμα: το χρέος της ποίησης και του ποιητή σε δύσκολες και αιματηρές περιόδους.

Ο χρονικός πυρήνας είναι ο εμφύλιος πόλεμος και ο θεματικός τους πυρήνας η φρίκη, ο θάνατος και ο σπαραγμός που κυριαρχούν σε εποχή εμφύλιας διαμάχης.

Κοινό σημείο των δύο ποιημάτων είναι και το ότι αποτελούν ποιήματα για την ποίηση.

Δεν αρκούνται, δηλαδή, στο να καταγράψουν ή να σχολιάσουν την ιστορική πραγματικότητα, αλλά δηλώνουν και την άποψή τους για το ρόλο της ποίησης και το χρέος του ποιητή μέσα σ' αυτήν την εποχή καθώς και για την επίδραση της εποχής στην ποιητική τους δημιουργία.

**Μελετώντας συγκριτικά τα
δύο ποιήματα
διαπιστώνουμε ότι η
διαφοροποίησή τους
έγκειται σε κάποια
νοηματικά στοιχεία:**

**Ο Εγγονόπουλος αναφέρεται
υπαινικτικά στον εμφύλιο και
στο κλίμα του με την επιλογή
συγκεκριμένων λέξεων
(*εμφύλιου σπαραγμού,
αγγελτήρια θανάτου*).**

**Ο Αναγνωστάκης παρουσιάζει
παραστατικά την εφιαλτική
εποχή με την παράθεση
ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.**

Η σημαντικότερη διαφορά, όμως, έγκειται στη θέση τους για τη στάση του πνευματικού ανθρώπου και ειδικότερα του ποιητή απέναντι στη ζοφερή πραγματικότητα.

Ο Εγγονόπουλος υποστηρίζει ότι η ποίηση σε στιγμές τραγικές για το λαό και τη χώρα προβάλλει ως περιττή πολυτέλεια, είναι μάταιη. Γι' αυτό και ο ίδιος λαμβάνει απόφαση για ακύρωση της λειτουργίας της ποίησης, για σιωπηρή αποχή από τα τραγικά δρώμενα.

Πιστεύει ότι δεν ταιριάζει στην ποίηση να καταγράφει και να σχολιάζει την ιστορική πραγματικότητα, ειδικά σε τέτοιες τραγικές εποχές. Δε θεωρεί χρέος του ποιητή να σχολιάζει την πραγματικότητα και να χρησιμοποιεί την πένα του για να εκφράσει τις απόψεις του.

Μια τέτοια ενέργεια κάνει την ποίηση να μοιάζει παράταιρη και ιερόσυλη. Μάλιστα, μας δηλώνει και την επίδραση της εποχής στην ποίησή του. Έτσι, η εποχή συνθλίβει την έμπνευσή του και παράλληλα φορτίζει αρνητικά την ατμόσφαιρα του έργου του.

Ο Αναγνωστάκης αντίθετα, θεωρεί ότι χρέος του ποιητή είναι να καταγράψει ποιητικά και να καταγγείλει τη ζοφερή πραγματικότητα, να αφήσει δηλαδή ένα αδιάψευστο ντοκουμέντο της τραγικής εποχής.

Ακολουθεί έναν δρόμο πιο μαχητικό · εκλαμβάνει την ποίηση ως μέσον καταγγελίας των γεγονότων.

Θεωρεί ότι η ποίηση και ο ίδιος ως ποιητής έχουν χρέος όχι μόνο να καταγράψουν την ιστορική πραγματικότητα αλλά και να τη σχολιάσουν, να την καυτηριάσουν, να εκφράσουν την άποψή τους.

Έτσι, η ποίησή του αποδίδει με ωμό ρεαλισμό την πραγματικότητα και μοιάζει να αποτίει φόρο τιμής στους «*χαμένους φίλους*».

Αυτό, μάλιστα, δεν αποτελεί μόνο χρέος συνείδησης, αλλά και ευθύνη απέναντι στην κοινωνία, στους συνανθρώπους του. Είναι χρέος και μάλιστα ύψιστο του ποιητή να εκφράζεται για να καθοδηγεί τους συνανθρώπους του, να τους ευαισθητοποιεί και να τους παρακινεί σε δράση.

Ο Αναγνωστάκης, κινούμενος στα πλαίσια της «αντιστασιακής ποίησης», προσπαθεί να δημιουργήσει στους αναγνώστες του μηχανισμούς εσωτερικής αντίστασης και να προωθήσει έτσι την αντίδραση προς την καθεστηκυία τάξη.

Παράλληλα, με την αποστροφή του προς τους άλλους ποιητές, «*μα ποιος με πόνο θα μιλήσει για όλα αυτά;*», προσδίδει στην ποίηση και μία ακόμη ιδιότητα. Την καθιστά βήμα και αφορμή διαλόγου, ανταλλαγής απόψεων και επικοινωνίας μεταξύ των ποιητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Ν. ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

- Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, Νίκος Εγγονόπουλος · Ο Υπερρεαλισμός της ατέρμονος ζωής. Αθήνα, Εταιρεία Συγγραφέων, 1988.
- Ανδρικοπούλου Νέλλη, «Άγνωστες πτυχές από τη ζωή και το έργο του Νίκου Εγγονόπουλου», Η λέξη 77, 9/1988, σσ. 650-657.
- Αργυρίου Αλέξ., «Νίκος Εγγονόπουλος», Η ελληνική ποίηση · Νεωτερισμοί του μεσοπολέμου, σ.205-213 (της εισαγωγής) και 338-340 (της ανθολογίας). Αθήνα, Σοκόλης, 1979.
- Αργυρίου Αλέξ., «Νίκου Εγγονόπουλου: Έλευσις», Ποιητική Τέχνη Β', αρ. 25, 1/4/1947 (τώρα και στον τόμο Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών, σσ.149-154. Αθήνα, Γνώση, 1983).
- Γεωργουσόπουλος Κώστας, «Μαγνόλια ή περί των πτητικών φυτών», Η λέξη 1, 1/1981, σσ. 4-7.
- Δασκαλόπουλος Δημήτρης, «Νίκος Εγγονόπουλος · Ο θάνατός του στον ελληνικό Τύπο», Διπλή Εικόνα 7, 4/1986, σσ. 62-67.
- Διάλεξη, Επιθεώρηση Τέχνης 99, 3/1963, σσ. 193-197.
- Ελύτης Οδυσσέας, «Το χρονικό μιας δεκαετίας», Ανοιχτά Χαρτιά, σσ. 293-294. Αθήνα, Αστερίας, 1974.

- Εμπειρικός Ανδρέας, «Νικόλαος Εγγονόπουλος ή το θαύμα του Ελμπασσάν και του Βοσπόρου», Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, ...δεν άνθησαν ματαίως · Ανθολογία υπερρεαλισμού, σσ. 331-334. Αθήνα, Νεφέλη, 1980.
- Ζαμάρη Ρένα, Ο ποιητής Νίκος Εγγονόπουλος · Επίσκεψη τόπων και προσώπων. Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1993.
- ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ-ΧΟΡΝ, Νίκος Εγγονόπουλος: Ωραίος σαν Έλληνας [εννέα μελέτες], επιμ. Γ. Γιατρομανωλάκης, εκδ. Ι.Γ.Χ., Αθήνα 1996.
- Κεντρωτής Γιώργος, «Τα πικρά ποιήματα του Νίκου Εγγονόπουλου. Μια προσέγγιση», Διαβάζω 369, 12/1996, σσ. 62-68.
- Κουμπής Αδαμάντιος, Πίνακας Λέξεων των ποιημάτων του Νίκου Εγγονόπουλου. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1998.
- Μπελεζίνης Ανδρέας, «Ένας διάλογος με ομότεχνους και αντίτεχνους» (κριτική για την Κοιλάδα με τους ροδώνες), Διαβάζω 21, 6/1979, σσ.70-74.
- Παρίσης Ν., «Μια ποιητική συνομιλία: Ο Αναγνωστάκης ‘συνομιλεί’ με τον Εγγονόπουλο», περιοδ. Ελί-τροχος, τ.χ. 7, Πάτρα, Φθινόπωρο 1995, σσ. 57-64.
- Πετρίδης Λ., «Βράχε τραχύτατε του Ελμπασσάν και πράσινη απαλή δαντέλα του Βοσπόρου», Ο Ταχυδρόμος 669, 4/2/1967, σσ. 41-52.
- Σπητέρης Τώνης Π. – Αργυρίου Αλέξ., «Εγγονόπουλος Νίκος», Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό 3. Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1985.
- Χατζηφώτης Ι.Μ., «Εγγονόπουλος Νίκος», Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας 6. Αθήνα, Χάρη Πάτση, χ.χ.
- Connolly D., «Έλληνες υπερρεαλιστές σε αγγλική μετάφραση · Προβλήματα, Παράμετροι και Δυνατότητες», Πόρφυρας 71-72 (Κέρκυρα), 10/1994 - 3/1995, σσ. 7-20.
- Friar K., Modern greek poetry · From Cavafis to Elytis. New York, Simon & Schuster, 1986.

Αφιερώματα περιοδικών - Συνεντεύξεις

- «Μια συνομιλία με τον Νίκο Εγγονόπουλο», Η λέξη 1, 1/1981, σσ. 54-55.
- Ηριδανός 4, 2-3/1976, σσ. 33-156.
- Διαβάζω 381, 1/1998.
- «Η ζωή και το έργο του Νίκου Εγγονόπουλου», Ο Ταχυδρόμος 669, 4/2/1967.
- Χάρτης 25-26, 11/1988.
- Επτά Ημέρες Καθημερινής, 25/5/1997.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

- <http://www.engonopoulos.gr/>
- <http://www.eikastikon.gr.zografiki.egonopoulos.html>
- http://www.engonopoulos.gr/_homeEL/
- <http://www.peri-grafis.com/ergo.php?id=737>
- <http://www.greek-language.gr/greekLang/portal/blog/archive/2007/03/14/668.html>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

- «Αφιέρωμα» στο περιοδικό *Αντί*, περίοδος β΄, τεύχος 846, 1 Ιουλίου 2005.
- «Ο Στόχος και η Σιωπή Εισαγωγή στην ποίηση του Μ. Αναγνωστάκη», Vincenzo Orsina, Νεφέλη, Αθήνα 1995.
- «Ο Χρόνος Ο Λόγος Η ποιητική δοκιμασία του Μανόλη Αναγνωστάκη· μια οπτική», Άννα Τζούμα, Νεφέλη, Αθήνα 1982.
- «Μανόλης Αναγνωστάκης Ένας φανατικός πεζοπόρος της ποίησης», Γιάννης Πιπίνης, Σόκολης, Αθήνα 1999.
- «Τρία κείμενα για τον Μανόλη Αναγνωστάκη», Παν. Μουλλάς, στιγμή, Αθήνα 1998.
- «Μανόλης Αναγνωστάκης, Αφιέρωμα», περιοδ. Εντευκτήριο, τεύχος 71, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 2005.
- «Μανόλης Αναγνωστάκης», περιοδ. Η λέξη, τεύχος Οκτ.-Δεκ. 2005.
- «Μανόλης Αναγνωστάκης – Ντίνος Χριστιανόπουλος Πέραν των Ανομοιοτήτων», Δημήτρης Κόκορης, περιοδ. Αντί, τεύχος 775, 2002.

- «Το ΥΓ. του Μανόλη Αναγνωστάκη Η ποίηση έξω από τη σελίδα», Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, περιοδ. Γράμματα και Τέχνες Ιανουάριος 1984.
- «Πολιτική και ποίηση», Δ.Ν. Μαρωνίτης, Εφημερίδα Το ΒΗΜΑ, Αθήνα 3/7/2005.
- ΑΦΙΕΡΩΜΑ, περιοδ. Ελί-τροχος, τεύχος 7, «Μ. Αναγνωστάκης», Πάτρα, Φθινόπωρο 1995, σσ. 7-86.
- «Για τον Αναγνωστάκη κριτικά κείμενα», Επιλογή: Νάσος Βαγενάς, εκδ. Αιγαίον, Λευκωσία 1996.
- Σαμαρά Ζ., «Προοπτικές του Κειμένου», Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1987, σσ. 66-67.

ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ποιήματα

- http://www.phys.uoa.gr/~nektar/arts/poetry/manolhs_anagnwstakhs_poems.htm
- <http://www.snhell.gr/lections/writer.asp?id=1>

Μελοποιημένα ποιήματα

http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=index&sort=alpha&lyricist_id=143

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

- <http://www.e-yliko.gr/htmls/glossa/diktibibl/filoganagnostakis.aspx>
- <http://www.translatum.gr/forum/index.php/topic,6781.0.html>
- http://greece.poetryinternationalweb.org/piw_cms/cms/cms_module/index.php?obj_name=greece
- <http://www.greece2001.gr/writers/ManolisAnagnostakis.html>

КАЛИДУНАМИ!